

Nr 24.

Av herr **Wohlin**, om en förutsättningslös utredning rörande det proportionella valsystemets inverkan på de politiska förhållandena inom vårt land m. m.

Det svenska folkstyret har under vårt lands historia genom århundradena utgjort den bärande grunden för vår samhällsutveckling och för vår nationella styrka under yttre påfrestningar. Den nutida svenska demokratien har hämtat sina bästa traditioner från den äldre bondedemokratien och visar alltjämt mycket av sundhet och livskraft. Det jämförelsevis stora deltagandet i de politiska valen, det betydande intresset även inom de breda folklagren för politiska frågor, den vakna allmänna kritiken i pressen och eljest äro uttryck för politisk hälsa. Ej minst under nuvarande tidsförhållanden är det av utomordentlig betydelse, att de demokratiska institutionerna bevaras och stärkas.

Detta är så mycket mer angeläget, som den nutida demokratien även i vårt land företer svagheter och brister. Intet politiskt system är utan sådana, och naturligt är att de träda mera i dagen i tider, som ställa osedvanligt stora anspråk på statsmakternas beslutsamhet och handlingskraft. Det finns många, som tala om en »demokratiens kris». Även om detta uttryck är överdrivet, finnes likväl åtskilligt fog för kritiska anmärkningar. Det gäller att i möjligaste mån undanrycka grunden för sådana och att sätta demokratien i stånd att bemästra alla situationer och att möta faror, som kunna hota dess framtid.

Där brister framträda, äro dessa att hänföra icke till demokratien själv utan till dess arbetsformer. I sådant avseende hava under senare tid skilda problem varit under offentlig diskussion. Det må härvid erinras om frågorna om samarbetet mellan regering och riksdag samt om den svenska riksdagens sätt att arbeta. I förevarande sammanhang skall uppmärksamheten emellertid fästas på en annan på senare tid vid skilda tillfällen berörd men likväl mindre beaktad fråga, nämligen spörsmålet om det politiska valsystemet och närmast de följder, som det proportionella valsättet, framförallt till riksdagens andra kammare, fått för den politiska utvecklingen och demokratiens nuvarande arbetsduglighet.

Det proportionella valsystemet infördes, som känt är, på sin tid som en förment konservativ garanti mot ett befarat åsiktsförtryck hos i stark utveckling stadda politiska vänsterriktningar. Det accepterades av dessa sistnämnda som den för tillfället mest framkomliga vägen för den allmänna rösträttens genomförande. Den dåtida politiska liberalismen hade emellertid vida större sympatier för systemet med majoritetsval i enmansvalkretsar och torde väl härutinnan hava i viss mån påverkats av intryck från de politiska förhållandena i vissa västerländska demokratier. Under mera än ett tredjedels århundrade har det proportionella valsystemet härefter bestått i huvudsak oförändrat, och det har

kommit att utgöra en av de mest konstitutiva arbetsformerna för den svenska politiska demokratin. Den övervägande uppfattningen är, att detta valsystem på ett tillfredsställande sätt fyllt sitt ändamål och att ingen anledning finnes att härutinnan ifrågasätta någon förändring.

Mot denna uppfattning kunna emellertid vägande invändningar resas. Svagheterna i ett valsystem träda sällan eller aldrig fram i uppenbara missförhållanden eller akuta politiska kriser. De göra sig mera tyst och omärkligt gällande under längre tider och inverka först så småningom på det politiska livets gestaltning och på de politiska institutionernas allmänna karaktär och arbetsduglighet. Det har många gånger sagts, och icke utan rätt, att det politiska partiväldet genom proportionalismen så att säga konserverats och stelnat med åtföljande mindre önskvärda följder för det politiska livets utveckling. Partiernas liksom gräva ned sig i skyttegravar, från vilka de bekriga varandra; smärre förskjutningar äga rum i den ena eller den andra riktningen; intresset för de politiska valen, även om det eljest är levande, löper fara att förminskas. Den enskilde valmannen röstar mindre på personligheter än på partilistor, ej sällan uppgjorda av för honom mindre kända partiledningar och tillkomna utan den önskvärda nära förbindelsen med väljarekåren. Den till buds stående utvägen att genom strykningar utmönstra namn på en lista är av ringa betydelse. Det mest livgivande i varje politisk demokrati är de enskilda personligheternas möjligheter att göra sig gällande, men just på denna punkt leder det proportionella valsystemet till ett tillstånd av helt annan karaktär. Partivälde och mer eller mindre utvecklade partidiktatur, även gynnad av proportionalismen, kan leda till politisk olust och få ödesdigra verkningar med avseende å hela det demokratiska styrelsesättet.

Ehuru jag är väl medveten om att de nu anförda och åtskilliga synpunkter, som ytterligare skulle kunna framhållas, icke hava större resonans inom den nuvarande svenska riksdagen, har jag likväl icke kunnat underlåta att ånyo fästa uppmärksamheten å ifrågavarande för det svenska folkstyret otvivelaktigt utomordentligt betydelsefulla problem. Alltsedan det proportionella valsystemets införande har jag personligen varit motståndare till detsamma och vid ett och annat tidigare tillfälle även inom riksdagen givit uttryck för denna min uppfattning. Det är också för mig känt, att enstaka personligheter inom riksdagen funnits och finnas, som dela den här i korthet utvecklade allmänna synen på proportionalismen. Även om förevarande motion, som jag självfallet förutser, icke kommer att leda till resultat, har jag icke velat underlåta att väcka detsamma, och detta ej minst med tanke på rådande tidsförhållanden och plikten för envar att lämna sitt bidrag till strävandena att stärka vårt lands demokratiska institutioner.

Visserligen leder en omprövning av det proportionella valsystemet vid valen till riksdagens andra kammare även in på frågan om valsystemet vid de kommunala valen och landstingsmannavalen samt på frågan om förstakammareproblemet i dess helhet. Då motionens syfte emellertid är att bringa hithörande spörsmål under debatt, begränsas hemställan till att avse valsystemet vid valen till riksdagens andra kammare. Jag får följaktligen hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning rörande det proportionella valsysteemets inverkan på de politiska förhållandena inom vårt land samt om fördelarna av ett valsysteem med majoritetsval i enmansvalkretsar vid val till riksdagens andra kammare.

Stockholm den 20 januari 1941.

Nils Wohlin.
